

7. Саидов А. Х. Концепция «европейского правового пространства»: проблемы и перспективы / А. Х. Саидов // Московский журнал международного права. – 1992. – № 3. – С. 5–14.
8. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О.Ф. Скакун. – Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
9. Общая теория государства и права : Академический курс. – М., 2001. – Т. 3. – 524 с.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2017

УДК 342.951

Гриценко Володимир Григорович
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри галузевого права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
заслужений юрист України

Шашкова Анастасія Олександрівна
студентка року навчання (ОР «магістр»)
факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості судового захисту прав інтелектуальної власності в умовах сучасного реформування судової системи України. Проаналізовано норми Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Визначено правовий статус вищих спеціалізованих судів, зокрема Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Досліджено повноваження зазначеного суду, підвідомчість справ та основні вимоги до кандидатів на посаду суддів. Крім того, названо основні проблеми, які можуть виникнути при здійсненні своїх повноважень Вищим судом з питань інтелектуальної власності та визначено подальші шляхи дослідження та врегулювання цих проблем.

Ключові слова: судовий захист, судова реформа, інтелектуальна власність, Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Hrytsenko V. H., Shashkova A. O. PROBLEMS OF JUDICIAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE MODERN CONDITIONS OF THE REFORMING OF THE UKRAINIAN JUDICIARY

In the article are investigated the features of judicial protection of intellectual property rights in the conditions of modern reform of the judicial system of Ukraine. The norms of the Law of Ukraine "On the Judiciary and Status of Judges" are analyzed. Determined the legal status of higher specialized courts, in particular the High Court of Intellectual Property. The powers of the court, jurisdiction of cases and the main requirements for candidates for the position of judges were investigated. In addition, describing the main problems that may arise in exercising powers by the High Court on Intellectual Property. Further ways of research and solution of these problems are determined.

Key words: judicial protection, judicial reform, intellectual property, the High Court on Intellectual Property.

Постановка проблеми. Сучасний стан науково-технічного прогресу та розробки у всіх сферах життєдіяльності суспільства вказують на підвищення значущості сфери інтелектуальної власності, яка є каталізатором розвитку не лише держави, а й всього людства загалом. Відповідно питання інтелектуальної власності потребує осучасненого правового регулювання, в тому числі і захисту.

Аналізуючи статистику судових спорів порушення прав інтелектуальної власності (далі – ІВ), можна простежити тенденцію до зростання звернення осіб до суду. Так, якщо в 2005 році загальна кількість справ не перевищувала 500 (щодо прав промислової власності) і 200 (щодо порушення авторських та суміжних прав) [1], то в 2016 році вона сягає майже 3000 [2]. Крім того, збільшується й кількість кримінальних правопорушень, зокрема, в 2007 році було відкрито 400 кримінальних

провадження у справах ІВ, а в 2017 році лише за перше півріччя їх нараховувалось більше 300 [3]. В першу чергу, це пов'язано з розвитком електронних ресурсів, «злиття» інформації в мережу Інтернет та масове розповсюдження плагіату. По-друге, більшість суб'єктів ІВ недостатньо обізнані з правовою регламентацією захисту прав ІВ і тому або не мають необхідних знань для захисту своїх прав, або в силу низького рівня усвідомлення необхідності захисту своїх майнових та особистих немайнових прав свідомо допускають посягання на їх права. Тому забезпечення прав людини загалом та прав людини у сфері ІВ зокрема є важливим питанням, яке в сучасному світі потребує масштабного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями захисту прав інтелектуальної власності займалися такі науковці як І. М. Бенедисюк, І. І. Дахно, Ю. М. Капіца, А. Ю. Каштальян, А. С. Колісник, Л. П. Морозова, О. А. Підпригора, М. Ю. Потоцький, Б. І. Олійник, О. В. Ришкова, О. Д. Святоцький, В. Ю. Слободянюк, Є. В. Юркова та інші.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження судового захисту прав інтелектуальної власності в умовах реформування правосуддя України та запровадження нової системи судоустрою, аналіз правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності та визначення особливості його функціонування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення прав і свобод людини, а також їх гарантії є основним обов'язком держави, яка в особі уповноважених органів державної влади здійснює правоохоронні функції з метою максимально можливої охорони зазначених прав та свобод, а в разі їх порушення – захисту. Однією з гарантій такого захисту виступає судовий, який здійснюється судовими органами. У зв'язку з реформуванням судової системи та прийняттям нової законодавчої бази, судова система України зазнала істотних змін.

Нормативно-правовим підґрунтям цих змін варто вважати Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 № 1401-VIII та Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, які визначають основні положення щодо здійснення правосуддя та судової діяльності на території України.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» систему судоустрою складають місцеві суди, апеляційні суди та Верховний Суд. Крім того, для розгляду окремих категорій справ відповідно до цього закону в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди. Порядок діяльності вищих спеціалізованих судів врегульовано главою 4 Розділу II вищезазначеного закону. Зокрема, ст. 31 вказує, що у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ. Ч. 2 ст. 31 визначає, що вищі спеціалізовані суди – це Вищий суд з питань ІВ та Вищий антикорупційний суд [4].

З вищенаведеного випливає, що законодавцем створено окремий суд, який розглядатиме лише спори, пов'язані з порушенням права на об'єкти ІВ. Вважаємо цю новелу кроком до становлення ефективної системи захисту прав на об'єкти ІВ як складової частини правового механізму захисту прав загалом.

На сьогоднішній день у системі державних органів низки країн сформовані різні варіанти спеціалізації судових органів у сфері ІВ. Наприклад, у Великобританії, Туреччині, Таїланду наявні спеціалізовані суди, які розглядають спори виключно у сфері інтелектуальної власності; в Австралії, Австрії, Китаю у складі судів загальної юрисдикції діють спеціалізовані відділення з розгляду справ про інтелектуальну власність або судді зі спеціальною підготовкою; у Франції, Індії, США функціонують апеляційні суди, що мають виключну юрисдикцію, але розглядають й інші спори; в Іспанії та Швейцарії наявні спеціальні відділи у нижчих і вищих судах, що розглядають господарські спори; у Кореї, Новій Зеландії, Сінгапурі наявні спеціальні трибунали, що слухають ці справи [5, с. 40].

До реформування судової системи спори, пов'язані із захистом прав ІВ розглядались господарськими та адміністративними судами, які сформували відповідну судову практику в зазначеній сфері. До основних нормативно-правових актів, які роз'яснюють проблемні моменти під час розгляду у господарських судах справ у сфері ІВ відносять, насамперед, Постанову пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності», Постанову пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 № 5 «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності», Постанову пленуму Вищого господарського суду України від 24.10.2011 № 10 «Про деякі питання підвідомчості підсудності справ господарським судам», а також Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 28.02.2017 № 01-06/521 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності».

У системі адміністративних судів спори щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності відносять до адміністративної юрисдикції. У класифікаторі категорій адміністративних справ,

побудованому на підставі юридичного змісту спірних відносин, ці спори віднесено до спорів із приводу реалізації державою своїх конституційних обов'язків у сфері економіки [6].

На підставі норм законодавства, підвідомчість справ, пов'язаних з захистом прав ІВ від господарських судів переходить до новоствореного Вищого суду з питань ІВ. В даному контексті варто звернути увагу, що в прикінцевих положеннях Закону України «Про судоустрій та статус суддів» чітко визначено, що Вищий суд з питань ІВ повинен бути створений протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності цим законом. У цей же період має бути проведений конкурс на посади суддів у цьому суді. З огляду на те, що цей закон був прийнятий Верховною Радою України 2 червня 2016 року, набув чинності одночасно з конституційними змінами в частині правосуддя, а саме – 30 вересня, логічно впливає той факт, що новий Вищий суд з питань ІВ повинен був створений та сформований до 30 вересня 2017 року. Однак, як бачимо, зазначена судова установа на сьогоднішній день не функціонує і розгляд спорів у сфері захисту прав ІВ продовжують здійснювати господарські й адміністративні суди.

До основних повноважень Вищого суду з питань ІВ, згідно з новим законом, належить: здійснення правосуддя як судом першої інстанції у справах, визначених процесуальним законом; аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики, інформування Верховного Суду про результати узагальнення судової практики; здійснення інших повноважень, визначених законом [4]. Цим законом також визначені вимоги до осіб, які бажають стати суддями Вищого суду з питань ІВ. Згідно ст. 33 зазначеного закону суддею Вищого суду з питань ІВ може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань ІВ, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років;
- 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше п'ять років [4].

На нашу думку, передбачені законодавством вимоги є цілком доцільними та логічними з практичної точки зору, а також забезпечуватимуть компетенційність та глибинність розгляду справ. Однак, проблемним аспектом залишається доказування адвокатами наявного досвіду у справах щодо захисту прав ІВ, тобто, не визначено: кількість судових справ, в яких мають взяти участь адвокати протягом п'яти років, – 10, 20 або більше; чи впливає результат цих справ на включення такої справи до практичного досвіду адвокатів, адже справи можна вести не професійно (наприклад, адвокат програє більшість справ, пов'язаних зі сферою ІВ). Крім того, особи, які працюють у Державній службі ІВ та мають досить великий стаж роботи у цій сфері також могли б претендувати на посаду судді у Вищому суді з питань ІВ, однак, у переліку їх немає.

Зазначені питання суддівського корпусу є важливими, проте не центральними в даному контексті. Передусім, юридичну спільноту та громадськість хвилюють питання, пов'язані з функціонуванням цієї установи, а саме: чи розглядатимуться спори за участю фізичних осіб; якою буде процедура оскарження її рішень; яким буде її навантаження і скільки знадобиться суддів для того, щоб із ним упоратись; яким саме процесуальним кодексом повинен керуватися Вищий суд з питань ІВ у своїй роботі; які будуть процедури та строки передачі їй судових справ, які наразі перебувають на розгляді у господарських та адміністративних судах тощо. Однак, першочергового значення набувають питання підвідомчості справ, які розглядатиме цей суд.

З часу прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначене питання залишається нерегульованим. Оприлюднений проект Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК), зареєстрований у Верховній Раді України 23 березня 2017 р. та його співвідношення з нормами вищевказаного закону дає можливість позитивно вирішити ці проблемні питання.

Відповідно до ч. 4 ст. 3 проекту ГПК, Вищий суд з питань ІВ розглядатиме справи, віднесені до його компетенції, у порядку, передбаченому цим кодексом. А ч. 2 ст. 21 проекту містить відкритий перелік спорів, які належать до компетенції Вищого суду з питань ІВ [7]. Також ст. 26 проекту визначає суд апеляційної інстанції, яким виступає Апеляційна палата Вищого суду з питань ІВ. Тобто, по суті, апеляція на рішення Вищого суду з питань ІВ подається по ньому ж самому і розглядається ним же. Щодо касації, то 37. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до структури Верховного Суду відносить Касаційний господарський суд, в якому обов'язково повинно бути створено окрему палату для розгляду справ щодо захисту прав ІВ й пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством. Також статтею 45 вказаного закону передбачено, що касаційний перегляд рішення Вищого суду з питань ІВ може здійснювати також Велика палата Верховного Суду, яка у визначених законом випадках діє як суд касаційної інстанції з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами [4].

Таким чином, остаточну судову практику у справах ІВ формуватиме не Вищий суд з питань ІВ, а Верховний Суд.

Поза підсудністю Вищого суду з питань ІВ залишаються справи щодо порушення прав на об'єкт права ІВ (ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення) та злочини у сфері інтелектуальної власності, передбачені ст. 176 і 177 Кримінального кодексу України, тобто, кримінальні справи та справи, пов'язані з адміністративними правопорушеннями. На думку науковців та юристів-практиків, у зв'язку з тим, що справи про адміністративні правопорушення становлять відносно невелику громадську небезпеку, вони й надалі мають розглядатися місцевими судами, оскільки головним чинником у цьому випадку є оперативність реагування на правопорушення. Що ж до розгляду кримінальних справ, то їх також мають розглядати судді місцевих судів, оскільки вони спеціалізуються на розгляді таких справ та мають певний досвід [8].

Висновки. З урахуванням вищевказаного, можна зробити висновок, що реформування системи судової влади є позитивним моментом у розбудові нового, якісного та професійного здійснення правосуддя в Україні. Створення Вищого суду з прав ІВ сприятиме ефективному механізму захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері ІВ. Однак, в той же час, низка матеріальних норм потребує конкретизації та прийняття нових процесуальних актів (наприклад, ГПК), адже норми, що існують на сьогоднішній день, не відображають повноцінний правовий статус не лише Вищого суду з прав ІВ, а й всієї системи судової влади в Україні. Тому запровадження нової системи судоустрою потребує подальшого нормативно-правового регулювання та ефективного практичного втілення в життя.

Список використаних джерел:

1. Орлюк О. В. Освіта та дослідження з інтелектуальної власності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/Comedianua/ss-64361645>
2. Аналіз стану здійснення судочинства у 2016 році (за даними судової статистики). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576)
3. Статистичний збірник «Загальні показники стану здійснення судочинства в Україні в I, II кварталах та I півріччі 2017 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/5C21AAEC5B908DF2C225818D002C6FE8](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/5C21AAEC5B908DF2C225818D002C6FE8)
4. Про судоустрій та статус суддів: Закон України станом на 05.01.2017. Офіційний вісник України. 2016. № 56, ст. 9.
5. Коваль І. Ф. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2016. № 5. С. 39-44.
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова пленуму Вищого господарського суду України станом на 16.12.2015. Вісник господарського судочинства. 2012. №6, ст. 57.
7. Проект Господарського процесуального кодексу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/files/Proekt_GPK_100317.pdf
8. Тарасенко Л. Захист прав інтелектуальної власності на знаки для товарів і послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ua/zahist_prav_intelektualnoi_vlasnosti_na_znaki_dlya_tovariv_i_poslug/

Стаття надійшла до редакції 21.10.2017